

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Druk: Drukkerij „Steenbergen“, Slotlaan 220, Zeist

D. HOLWERDA — ZUIDHORN

Paulus' brief aan de gemeente te Rome

(2)

Romeinen 1

Het opschrift vertoont in vorm veel overeenkomst met profane brieven uit de oudheid (vgl. Hand. 23:26): het bevat achtereenvolgens de naam van den schrijver, die van den geadresseerde (hier in v. 7a), en de groet (7b). Doorgaans houdt Paulus dit gedeelte kort. Hier en in de brieven aan de Galaten en aan Titus is hij wat uitvoeriger.

1. „geroepen“: Paulus beklemtoont hiermee zijn aanstelling van Godswege, vgl. Hebr. 5:4. In de brief aan de Galaten (1:1) komt dat nog scherper uit. „afgezonderd“: een uitermate belangrijke term. Wijst uiteraard terug naar Hand. 13:2. Maar het woord heeft een nog diepere achtergrond. Dat blijkt als Paulus het opnieuw bezigt in Gal. 1:15. Daar spreekt hij over deze afzondering in bewoordingen ontleend aan Jes. 49:1.

Situatie waarin deze profetie gesproken werd. Israël is in ballingschap. Z'n glorie is vergaan, van z'n bevoorrechte positie als uitverkoren volk van God schijnt niets overgebleven. Dan richt God zich met beloften van vernieuwing van het verbond tot Israël in de persoon van den profeet. Deze maakt zich nu tot mond van het volk en vertelt aan heel de wereld, welke nieuwe perspectieven de Heere voor Zijn knecht Israël opent.

Begint met herinnering aan het verleden: hoe God Israël riep in de moederschoot, d.w.z. nog voor het als volk ter wereld kwam, m.a.w. toen het nog in de lendenen van Abraham was (om met Hebr. 7:10 te spreken). God hield Zijn volk gereed als een goed vervaardigd oorlogswapen, om daden van verlossing op aarde te doen.

Maar Israël moet, terugziende op de periode tussen intocht en ballingschap, erkennen: ik heb van mijn hoge roeping niets terechtgebracht. Dan klinkt echter uit Gods mond de ontferming. Het is niet waar wat Israël geklaagd had (40:27): God kijkt naar mijn geding met de heidenen die mij overweldigden niet meer om. De Heere hield zich wel

degeijk met Zijn volk bezig. En nu maakt God openbaar wat Hij met Israël van plan is: niet alleen het volk weer vergaderen uit de heidenen; neen, iets veel groters nog daarbij: een licht zijn voor de heidenen, zodat Gods verlossing tot het eind van de aarde reiken zal.

De profetie uit Jes. 49:1-6 ziet Paulus in zichzelf vervuld. Dat blijkt ook uit Hand. 13:47.

Opm. 1. Deze uitleg van Jes. 49 strijdt niet met het feit, dat deze profetie in Christus vervuld werd. Paulus zegt immers (Gal. 2:20): „Ik leef niet meer, Christus leeft in mij“. Inderdaad is deze profetie in Christus vervuld. Daarop zinspeelt Simoon (Luc. 2:32), die dan ook met 'knecht' (v. 29) wel Israël bedoelt (niet zichzelf). Hij constateert: heden is de belofte uti Jesaja, dat God Zijn volk zal vrijlaten uit de gevangenis, voor mijn ogen vervuld (vgl. Luc. 4:18-21).

2. Let er terloops op, hoe waarheidsgetrouw Lucas historie schrijft: wat hij Paulus in Hand. 13:47 in de mond legt klopt precies op wat Paulus zelf over eigen plaats en taak schrijft.

De situatie in Paulus' tijd is vergelijkbaar met die uit Jesaja's dagen: het volk onder vreemde overheersing (nu de Romeinen); en onder het volk een ontstellend gemis aan geloof, dat God toch naar hen omziet, nl. in Jezus Christus. Dezen hebben zij immers niet willen aanvaarden als den van God gezonden verlosser. Wat moet de Heere met dit onwillig en daardoor voor zijn taak onbekwaam volk beginnen? Ook Paulus komt tot de vraag „Heeft God dan Zijn volk verstoten?“ (11:1). Maar hij antwoordt meteen: „Neen, ik ben immers zelf een Israëliet“. Met hem (en met de andere '7000' gelovigen) gaat God aan het werk. In Paulus gaat het Israël Gods de wereld in om Zijn heil te brengen tot de einden der aarde.

3/4. De tegenstelling 'naar het vlees... naar de geest' is hier an-

ders op te vatten dan elders bij Paulus veelal (b.v. straks in 8:4). In 'vlees' zit hier niet het element 'slecht'; 'naar het vlees' betekent hier eenvoudig 'krachtens Zijn geboorte als mens uit de maagd Maria'.

Beter is het daarom onder 'geest der heiligheid' niet te verstaan de Heilige Geest! Eerder te denken aan een verbinding als 'geest van slavernij' (8:15). (Vgl. ook 2 Tim. 1:7.) Het slaat op 's mensen geesteshouding, de instelling die zijn optreden beheerst. We zouden kunnen vertalen 'mentaliteit'.

Jezus Christus is wel mens geworden, maar zijn instelling is radicaal anders dan die van andere (immers zondige) mensen, nl. een mentaliteit van 'heiligheid': Hij bewaart zich onbesmet van de zonde en wijdt zich geheel aan de dienst van God.

En dié houding heeft nu geleid tot Zijn verhoging aan Gods rechterhand. Dat laatste is aangeduid in de woorden die in de NBG-vertaling luiden

„verklaard Gods Zoon te zijn“. Het hier gebezigde werkwoord betekent „aanwijzen als...“ oftewel „aanstellen in een bepaalde functie“. Zo wordt in Hand. 10:42 gezegd, dat Christus door God is 'aangewezen' ('aangesteld') als rechter over levenden en doden. Daar staat hetzelfde werkwoord. En die tekst is ook zakelijk met de onze verwant.

Misschien lijkt op het eerste gezicht de gedachte vreemd, dat Christus tot Zoon van God kan worden 'aangesteld'. Hij was dat toch al van eeuwigheid? Maar er staat veelzeggend bij „in macht“. Het gaat hier niet over Christus' goddelijke natuur, maar over Zijn ambtsvolmacht, die Hij na het volbrengen van Zijn werk op aarde heeft ontvangen: Hij is nu Gods gevolmachtigde, en wel met name in die functie die aan God in het bijzonder was voorbehouden, nl. die van rechter (vgl. Gen. 18:25). Jezus zegt in Joh. 5:22, dat de Vader zelf niemand oordeelt, maar het oordeel geheel in handen van den Zoon heeft gelegd. „Zoon Gods in macht“ (of „gevolmachtigd Zoon van God“) zouden we hier dan ook rustig mogen vervangen door 'rechter'.

Voor 'macht' in de speciale betekenis 'rechterlijke macht' vergelijk men nog 1 Cor. 5:4, 2 Thess. 1:7, 2 Petr. 1:16.

Dat vindt z'n bevestiging in de toevoeging

„door Zijn opstanding uit de doden“, of misschien juister: „blijkens Zijn opstanding uit de doden“. De opstanding van Christus wordt nl. ook in Hand. 17:31 aangevoerd als bewijs van Zijn aanstelling als rechter. Vgl. verder nog Rom. 14:9. (Zie mijn artikel 'Opstanding en gericht' in 'Opbouw', jrg. 7, blz. 84, en de aanvulling daarop (betreffende Rom. 8:34) in 'Opbouw', jrg. 15, blz. 109 middenkolom.

5. „genade en het apostelschap“: Men beperkt 'genade' in het N.T. onder ons wel eens te veel tot 'schuldvergevende genade'. En inderdaad is het mogelijk ook hier in die richting te denken, vgl. 1 Tim. 1:16. Maar een andere mogelijkheid opent zich, als we bedenken, dat 'genade' ook gebezigd kan worden in een zin die we in het O.T. b.v. vinden in Ps. 45:3 („genade is uitgestort op uwe lippen“ Stat.-vert.). Dan is 'genade' zoveel als: de gave van het woord, 'sprekerstalent'. Dit gebruik van het woord werkt duidelijk door in het N.T. Als we de beschrijvingen van Jezus' optreden in de synagoge te Nazareth bij Mattheüs en Lucas vergelijken, dan blijkt de laatste te schrijven: de hoorders „verwonderden zich over de woorden van genade, die van Zijn lippen kwamen“ (Luc. 4:22). Maar Mattheüs zegt hetzelfde zo: „zij „zeiden: Vanwaar heeft Hij die wijsheid...?“ (13:54). 'Genade' betekent daar bij Lucas dus zoveel als: de wijsheid, de bekwaamheid om op te treden als leraar. (Vgl. mijn artikelen 'Genade en waarheid' in 'Opbouw', jrg. 3, blz. 53 vlgg.)

In die zin zou ik het woord ook hier willen verstaan, gezien ook het feit dat in één adem daarmee verbonden wordt „het apostelschap“, d.w.z. zijn zending. Men denke aan Mozes: als de HEERE hem zendt, voert hij als bezwaar aan, dat hij zo slecht het woord kan voeren. Deze opvatting verdraagt zich ook het best met wat we in v. 1 vonden: de vervulling-in-Paulus van de profetie uit Jes. 49: daar staat nl. in v. 2, dat God de mond van Zijn knecht maakte als een scherp zwaard.

(wordt vervolgd)

KERKELIJK Leven

De enige maatstaf

In het nummer van de vorige week schreven we een artikel over „De hemel, beeld of werkelijkheid”, zulks naar aanleiding van wat ds Hans Bouma in het Gereformeerd Weekblad over de hemel geschreven had. We kwamen daar in aanraking met een bepaalde manier van Schriftuitlegging in verband met een gewijzigde wereldbeschouwing: In verband met ons gewijzigd wereldbeeld kunnen we niet meer over de hemel denken en spreken zoals vorige geslachten en zoals de Bijbel dat doet. Want de Bijbelschrijvers gingen uit van een intussen verouderd wereldbeeld. Daar kwam het artikel van Hans Bouma op neer. We hebben daar het onze van gezegd en komen daar nu niet op terug.

Maar de zaak zelf is te belangrijk om er niet nog eens aandacht aan te geven. Die zaak is ten diepste: waardoor laten we ons lezen en verstaan van de Bijbel bepalen: door ons wereldbeeld, door ons levensgevoel, door onze opvatting van de werkelijkheid, door onze wijze van denken, of door de Bijbel zelf; door zijn duidelijke bedoeling en onmiskenbare strekking?

We raken hier aan het vraagstuk van de zogenaamde hermeneutiek, de uitleg van de Schrift, waarover in de tegenwoordige theologie zoveel te doen is. Zonder overdrijving kunnen we zeggen dat deze hermeneutiek momenteel de meest beoefende tak van de theologie is. Wat is de rechte methode voor het verstaan en uitleggen van de Heilige Schrift? Dat is de eigenlijke vraag van de hermeneutiek. Maar meen nu niet dat dit een louter formele kwestie is, die met de inhoud van het geloof niet te maken heeft. De resultaten van deze hermeneutiek zijn van beslissende betekenis voor de geloofsinhoud.

Dit wordt zeer duidelijk bij de Duitse theoloog Bultmann, door wie deze hermeneutiek zo in het middelpunt van de belangstelling is komen te staan.

Hij is van oordeel dat in de Bijbel de eigenlijke boodschap is ingekleed in een wat hij noemt mythische vormgeving. Daartoe rekent hij het bijbelse wereldbeeld met z'n hemel daarboven, de aarde beneden en de onderwereld daar nog weer beneden. Ook de wonderen in de Bijbel als bijvoorbeeld de opstanding van Christus. Ook de idee van de verzoening door straflijden (van Christus) onder het oordeel van een toornend God. Alles in de Bijbel wat de causale orde dezer wereld, die volgens hem de natuurwetenschap heeft geleerd, doorbreekt, rangschikt Bultmann onder de mythe. En daar gelooft volgens hem de moderne mens niet meer in. Wil men het evangelie voor deze mens geloofwaardig maken, dan moet men daaruit alles weg doen, wat samenhangt met het oude door de moderne natuurwetenschap achterhaalde wereldbeeld.

Een geheel eigen „interpretatie” van het evangelie is van dit alles het gevolg. We gaan daarop nu niet nader in. Het gaat ons er om aan te wijzen dat in deze conceptie de mens met zijn door de moderne (?) natuurwetenschap gevormde denken de maatstaf is voor het verstaan en voor de uitleg van de Bijbel.

In Gereformeerde kring is Bultmann op sterk verzet gestoten. Maar zijn invloed is toch ook daar. Een soortgelijke aanpak als bij hem vinden we vandaag aan de dag bij dr Herman Wiersinga, die enige tijd geleden grote opschudding verwekte met zijn aan de Vrije Universiteit verdedigd proefschrift: „De verzoening in de theologische discussie”. Dit proefschrift heeft zelfs geleid tot kerkelijk handelen met deze (synodale) predikant. Het „handelen” bestond en bestaat nog uit een gesprek. Inmiddels is een tweede boek van dr Wiersinga verschenen, dat als titel meegekregen heeft: „Verzoening als veran-

dering. Een gegeven voor menselijk handelen”. Hierin probeert Wiersinga de ethische consequenties van zijn „alternatieve verzoeningsleer” breder uit te werken dan in zijn proefschrift mogelijk was.

Vermoedelijk weten de lezers van ons blad wel in grote lijnen hoe Wiersinga's verzoeningsleer er uitziet. Hij ontkent dat Jezus Christus aan het kruis geleden heeft om onze schuld te boeten. Van een straffend oordeel van God over onze zonden wil hij niet weten. Herhaaldelijk horen we hem beweren dat God het kruis van Zijn Zoon niet heeft gewild. Ik ga niet proberen hier de verzoeningsleer van Wiersinga te beschrijven. De wezenlijke trekken ervan zijn reeds te vinden bij de Middeleeuwse theoloog en filosoof Petrus Abaelardus en bij de modernen van de vorige eeuw. Het is inderdaad een moeilijke zaak in de theologie iets werkelijk nieuws naar voren te brengen. Maar daarover nu niet meer.

Het heeft mij bijzonder gefraspeerd dat en hoe dr Wiersinga zijn standpunt neemt in de denk- en leef- en gevoelswereld van de mens en daarnaar het evangelie modelleert, ook naar zijn inhoud verandert, zonder blikken of blozen.

Hij heeft oog voor de crisis, waarin het geloof van velen is geraakt en hij gaat in op de vraag, hoe dat zo gekomen is? Zijn conclusie is: de eigenlijke crisis is niet die van het geloof als beléving, maar van het geloof als voorstelling. Met andere woorden: de malaise ligt niet zozeer in het geloof **waarmee** geloofd wordt als wel in het geloof **dat** geloofd wordt (pag. 7). Hij wil maar zeggen dat de inhoud van ons geloof niet deugt. Van de inhoud van het oude geloof zijn we vervreemd; die doet het bij ons niet meer, meent hij, en daarom zitten we zo in de knoei. En dit geldt dan ook met name, zo betoogt hij, het centrale „leerstuk” van de verzoening.

Wij willen vandaag wat doen; wat doen aan een wereld, waarin zoveel onverzoenlijkheid aanwezig is; zoveel onrecht en vervreemding. En wat moeten we in die situatie en met dat verlangen beginnen met een leer van de verzoening, waarin Christus alles heeft gedaan? Staat de kerkleer van de verzoening door Christus niet wereldvreemd tegenover de werkelijkheid die onverzoid is? (pag. 9). We hebben vandaag een solidair levensgevoel. En past de kerkleer van de verzoening daarop?

Het antwoord van Wiersinga is duidelijk: die twee staan mijlen ver van elkaar af. Met een schijnbeweging gaat Wiersinga in dit verband over de taal spreken. De kerktaal is een andere dan onze, een vréemde taal. Ja, ook de bijbeltaal, al vindt hij het laatste aanvaardbaar. Maar — en hier raken we de kwestie van de hermeneutiek, zie boven — die moet dan ook vertaald worden door de kerk. Daarmee bedoelt Wiersinga dan niet een vertaling in goed Nederlands, maar in ons huidig denkklimaat, in onze culturele situatie, in ons aanvoelen van de dingen. En dat is niet maar een kwestie van de vorm, van de wijze waarop, maar raakt direct de inhoud van de Bijbelse boodschap. Die moet aangepast worden aan onze huidige opvattingen en ideeën — daar komt van alle franje ontdoen het hele betoog van Wiersinga op neer. En die „onze” zijn dan bij hem de opvattingen en ideeën van hen, die graag mee willen doen aan een aktie voor wereldbelasting of voor rietsuiker, pag. 9; die aarzelen ten aanzien van de noodzakelijkheid van strafrechtelijke vergelding en veel gevoeliger zijn op het punt van de toerekeningsvatbaarheid.

De huidige idee van de mondigheid speelt hier ook haar eigen rol, nl. in onze medewerking met God in de verzoening. We worden koöperatoren in Jezus' Geest. We krijgen een geschiedenis in handen van Christus en zijn

Geest en in hand van eerst wetteloze, maar dan bekeerde (veranderde) mensen. Veranderde, want de verzoening is geen herstelde verhouding van vrede met God, aan wiens heiligheid is genoeg gedaan, maar verandering van de mensen, pag. 35, die aan het werk kunnen gaan om de wereld te veranderen. „Wij leven met een democratie die ons verantwoordelijk maakt voor de politiek, en met een wetenschap die ons de toekomst van de wereld in handen geeft (! G.J.). Wij staan bij de brokken van onze heerlijkheid en vragen niet om een evangelie dat ons nogmaals uit handen slaat wat we al lieten vallen, maar om een evangelie dat ons een weg wijst en mogelijkheden biedt”. pag. 49.

—o—

Zo wordt dan het evangelie „vertaald” in de taal van de mens van deze tijd, de mens dan zoals Wiersinga ze ziet en graag wil hebben. Dat deze „vertaling” de boodschap van de verzoening radikaal omvormt en een totaal andere inhoud geeft dan de kerk der eeuwen dat in haar confessie heeft gedaan is zonder meer duidelijk.

Hier is naar mijn mening inzake de hermeneutiek geen wezenlijk, geen principieel verschil tussen Bultmann en Wiersinga. Alleen is wellicht bij de laatste de uitgliding nog ernstiger dan bij de eerste. Want Bultmann neemt zijn uitgangspunt in een bepaalde opvatting van de natuurwetenschap, en Wiersinga in een bepaald ethos, in bepaalde zedelijke beseffen. En de Bijbel is ons niet gegeven als een boek voor de natuurwetenschap, hoewel hij ook daarvoor niet zonder betekenis is. Hiermee zeggen wij geen goed woord voor de consequenties, die Bultmann trekt. Maar onze zedelijke beseffen, ons denken over liefde en recht, over zonde en schuld worden toch wel in direkte zin geheel door de Schrift bepaald. We zijn hiervoor toch wel alleen op haar aangewezen. Niet wij zijn met ons denken de maatstaf voor het verstaan van de Heilige Schrift en voor haar uitlegging, maar de Schrift is haar eigen uitlegster, volgens een gulden regel der Gereformeerde Schriftbeschouwing. We zullen haar altijd moeten lezen en trachten te verstaan naar haar eigen bedoelen, in het geheel van haar spreken. Anders geven we, met hoe acceptabel voorgestelde beschouwingen ook, haar goddelijk openbaringskarakter prijs. Hier ligt, geloof ik, de grondfout in heel het theologiseren van Wiersinga, dat de sleutel der kennis wegneemt door een hermeneutiek, die haar startpunt neemt in de mens en zijn verstaansmogelijkheden, zoals die bepaald worden door zijn culturele situatie. Hier is 1 Cor. 2 een vergeten hoofdstuk!

—o—

Het is interessant uit methodisch oogpunt na te gaan hoe dr Wiersinga nu verder handelt met het breder uitwerken van de ethische consequenties van zijn verzoeningsleer. Hij heeft eerst de Bijbelse gegevens over de verzoening „geïnterpreteerd” vanuit onze culturele situatie, vanuit ons huidig denken en aanvoelen, democratisch, solidair enz.; dan gaat hij vanuit de zo verkregen verzoeningsleer de consequenties trekken voor ons handelen. En zo sluit zich de cirkel. We krijgen nu de directieven, die ons passen, een aangepaste theologische ethiek, die met name voor het strafrecht van nogal ingrijpende betekenis is: geen vergelding meer, geen straf, maar van misdadigers weldoeners maken, 81. Een humanistisch idealisme voert hier de boventoon. Het zit er al in, dat humanisme: in onze koöperatie met God in de verzoening.

En het Lam, dat de zonden der wereld wégneemt of óp Zich neemt, Joh. 1 : 29, verdwijnt achter de mens, voor wie zonde betekent: verkeerdheid, die met behulp van recht inzicht te boven is te komen. Hij roemt in een verandering, die verbétering is, waarin hij zelf een behoorlijk aandeel heeft.

Hoe is hier de heerlijke werkelijkheid van de rechtvaardiging, van de vrijspraak geworden tot een idealisme, dat breekt op de werkelijkheid van de zonde.

Ik heb m'n gemeente in de eredienst en de jongelui op catechisatie maar eens laten zingen: U, heilig Godslam, loven wij. Daarop alleen kan een mens tenslotte eenmaal rustig het hoofd neerleggen. En dát moment komt eenmaal voor ons allemaal!

Amsterdam.

G. Janssen

De kerkelijke Ban niet toegepast?

Het is al weer een poosje geleden, dat ik in ons blad een aantal opmerkingen maakte aan het adres van prof. dr C. Trimp naar aanleiding van een aantal uitlatingen zijnerzijds in het blad Koers.

Van een reactie van de kant van dr Trimp is mij niets gebleken, wel ontdekte ik bij het doorbladeren van een aantal Reformaties dat in de persschouw van 4 november brede citaten voorkomen uit een artikel van ds D. van Dijk in zijn kerkblad, waarin blijkbaar nogal uitvoerig is ingegaan op een opmerking mijnerzijds.

Intussen is op de synode van Hattem de verhouding tot onze kerken meermalen ter sprake gekomen.

Uit de discussies bleek dat er in de kerken binnen het verband nog veel verontrusting is over de scheiding en de wijze waarop deze tot stand kwam. Niet alleen de broeders en zusters met bezwaren, maar ook zij die volop aan de uitstoting hebben meegewerkt bleken bewogen te zijn over de scheuring die zich heeft voltrokken.

Voorop wil ik stellen dat we die bewogenheid **positief** moeten waarderen; zo ook het woord van ds F. de Vries in de genoemde persschouw: „De Here beware er ons voor, dat we de buitenverbanders zouden afschrijven!”

Het doet ons daarom leed dat er op de synode van Hattem geen nieuw geluid klonk: integendeel, de broeders zongen in allerlei toonaarden het **oude, overbekende lied**.

Weer werden kerkorde en belijdenis tegen ons in het geweer gebracht en nog steeds hebben de kerkelijke vergaderingen sinds Rotterdam-Delfshaven het gelijk aan hun kant.

Verandering ten goede moet komen in de weg van onze bekering.

De vraag hoe het mogelijk is „**gelijk te hebben**” en gelijk zo'n vijf en twintig duizend christ-gelovigen, geliefde broeders en zusters, te **verliezen**, zag ik niet aan de orde gesteld.

Ook blijft het voor mij een raadsel, hoe men er zo van overtuigd kan zijn de goede strijd van de **ware** kerk te hebben gestreden, zonder op pad te gaan om het **verlorene** te zoeken; want er is in onze kring naar het woord van één van de **voormannen** niet maar wat gestruikelend op de goede weg, neen, er zijn er die publiek voorgaan op de **brede weg**, die naar het verderf leidt.

Men vraagt zich af wat er gebeuren moet om deze situatie te doorbreken. Het ziet er naar uit dat we steeds sneller uiteengroeien en straks het gezicht op elkaar helemaal kwijt zijn.

Dit gebeurt in een tijd van immense geestelijke crisis, die overal doorvreet; het is alsof op de muren van een belegerde stad de verdedigers elkaar naar het leven staan en de vijand voor de poort met groot plezier dit toneel aanziet.

Het heeft, dacht ik, weinig zin tegenover de bekende argumenten, die ter synode, in commentaren en in het artikel van ds Van Dijk voorkomen en die al zo dikwijls gewogen zijn, opnieuw de overweging onzerzijds te stellen. Toch sta je wel eens voor een verrassing, b.v. wanneer ds Van Dijk ingaat op mijn vraag hoe het toch mogelijk is de deur dicht te doen voor de kerken in Noord-Holland en die kerken vervolgens aan te spreken met „Geliefde broeders”.

Ds Van Dijk vindt het, naar ik meen te mogen opmaken — ik beschik niet over het gehele artikel — evenals ik een vermoedende zaak, maar wil er toch op ingaan en schrijft:

„De zaak is toch zo duidelijk. De Synode van Hoogeveen heeft niet op u toegepast de „Kerkelijke Ban”. Zij heeft niet geoordeeld over uw persoonlijke staat voor de Here. Dat is trouwens nooit het werk van de Synode. Dat kan slechts een kerkeraad doen.

De Synode heeft alleen geoordeeld over uw gedrag als „Kerken” en zij heeft gezegd: „Wanneer gij als Kerken u van uw houding niet bekeert, is er voor u als „Kerken” geen plaats in een Gereformeerde Kerkverbandelijke samenleving. Lieten wij u daarin toch blijven, dan zouden wij de Gereformeerde Kerken en de leden van die kudde, in gevaar brengen. Willen wij dus als Kerken met Christus verder gaan, dan kunnen wij u als Kerken niet een plaats in onze Synode geven.

En als de Synode u dan toch toesprekt als „Geliefde Broeders”, dan ligt alleen al in die aanspraak de vermaning tot u als Kerken, om toch van uw dwaalweg terug te keren en tegelijk een oproep gericht aan de gelovigen, die tot uw kerken behoren, om als hun kerkeraad naar de oproep van de Synode niet wil luisteren, zich vrij te maken en zich te voegen bij die Kerk, die wel waarlijk zich wil houden aan Schrift, Belijdens en Kerkenordering. Van ganser harte begeer ik de hereniging met de Kerken, die buiten het Verband staan. Maar de éne buitenverbandse kerk is de andere niet en de éne buitenverbandse dominee of ouderling of diaken der kerk is de andere niet; dat geldt ook voor de gewone leden.”

Ds Van Dijk is een man van gezag in de kerken.

In de dagen van de vrijmaking stond hij volop in de strijd tegen de machtsaanmatigheden van generale synodes.

Hoe is het mogelijk dat hij nu consequent synode met een **hoofdletter** en kerkeraad met een **kleine letter** schrijft.

Het betoog over de kerkelijke ban, die niet op ons zou toegepast zijn is dan ook het bekende, oppervlakkige, **synodale** verhaal.

Het is nog niet zo lang geleden dan aan de synodaal-gereformeerden werd verweten dat zij ons buiten het koninkrijk hadden gesloten en voor velen was het daarom niet langer mogelijk in school of organisatie met hen samen te werken.

Schilder en Holwerda wisten op het punt van kerkelijke vonnissen beter te onderscheiden, leest u de oude Reformaties maar.

Aan de merkwaardige exegese van de woorden „**geliefde broeders**” ga ik nu maar voorbij.

Volgens ds Van Dijk is de kerkelijke ban op ons niet toegepast en naar de **letter** kan hij gelijk hebben, daarover strijden we niet.

Maar niemand kan ontkennen dat de synode van Hoogeveen **buiten-sluitende** handelingen heeft verricht, toen de afgevaardigden van de kerken in Noord-Holland konden gaan en hun plaatsen door vertegenwoordigers van schismatieke groepen werden ingenomen.

En waarom werden onze afgevaardigden geweigerd?

Aangezien ds Van Dijk en ook ds De Vries mij met name aanspreken krijgt mijn betoog een wat persoonlijk karakter, waarbij ik toch graag zakelijk wil blijven.

Weet ds Van Dijk waarom er in Noord-Holland tot nieuwe constituering van gemeenten en tot een **nieuw kerkverband** is opgeroepen.

Die oproep klonk niet vanwege de zaken die in zijn artikel worden genoemd: de leer van ds Telder, een brochure van br Roorda, en ook niet over een boek van ds Vonk of opvattingen van ds v. d. Berg, of andere zaken die er steeds bijgesleept worden.

In de **classis Haarlem** kwam de breuk niet om de zaak Beverwijk.

Ds Oosterhoff en zijn kerkeraad hadden in die dagen geen toegang tot de classis, na de synode van Rotterdam-Delfshaven zijn de dolerenden ds Meilof c.s. in volle rechten aanvaard.

De scheiding is voltrokken omdat de kerk van Haarlemmermeer O.Z. niet wenste in te gaan op het verzoek van ds Meilof c.s. om **maatregelen te nemen** tegen haar predikant die de Open Brief had ondertekend, en omdat de classis Haarlem weigerde die predikant uit de vergadering **weg te sturen**.

Ds Van Dijk zal nog wel weten dat in het nieuwe kerkrecht naar het voorbeeld van de synode van Amersfoort, het mogelijk was van de in de kerkorde aangegeven schriftuurlijke weg van tucht-oefening over predikanten **af te wijken** door hen eenvoudig weg heen te zenden uit de vergadering.

Het lukte op de betreffende classis-vergadering niet de broeders uit Beverwijk ervan te overtuigen dat onze gereformeerde kerkregering zo'n maatregel niet kent, ja dat dit een **caricatuur is van tucht-oefening** en een uitnemender weg duidelijk staat voorgeschreven.

Nadat de classicale vergadering het voorstel van Beverwijk had verworpen weigerden de afgevaardigden van deze kerk aan de constituering van de volgende classis-vergadering mee te werken; werd een **scheur** door verschillende kerken getrokken en zette men een **nieuw kerk-verband** op.

Namens de synode van Hoogeveen is een

uitvoerig onderzoek naar het gebeurde in Noord-Holland ingesteld — **zonder overigens de eerstbetrokkenen te horen!** — en zijn door de commissie onder leiding van dr J. Douma de handelingen van ds Meilof c.s. piek-fijn in orde bevonden en werden de vertegenwoordigers van het nieuwe verband toegelaten.

Wanneer er dus **geen kerkelijke ban** is toegepast, is dit niet te danken aan Hoogeveen; de kerken in Noord-Holland werden o.a. juist buitengesloten omdat zij tegen mensen als ds Van der Kwast niet zijn opgetreden.

Het zal na het vorenstaande naar ik hoop ds Van Dijk e.a. duidelijk zijn hoeveel zijn betoog over de kerkelijke ban mij waard is.

Het ligt mij nog goed in het geheugen wat er in de bezwaarschriften en de discussie ter vergadering allemaal is beweerd.

Men moet vandaag de **oorzaak** van de geslagen breuk niet gaan **camoufleren** door allerlei zaken aan te voeren, die al lang in de kerken leefden en evenzeer **de moeiten zijn van de kerken binnen het verband als van de kerken die buitengesloten werden**.

Zou het inzicht dagen dat er niet juist gehandeld is, laten de broeders het eerlijk zeggen, maar kom ons niet aan boord met verhalen dat de éne buitenverbandse dominé de andere niet is, dit soort geluiden heb ik meer gehoord en ik weet heus wel hoe wij buitenverbandse dominé's worden ingedeeld.

Deze dingen had men moeten bedenken, voordat een synode op eigen initiatief een **voorgaand** veroordelend vonnis uitsprak over vijf en twintig broeders tegelijk, zonder dat zij gehoord waren.

En dit komt ervan, wanneer op zo'n rigoureuze wijze schoon schip wordt gemaakt en de oude, vertrouwde, schriftuurlijke regels van de kerkorde **niet in acht genomen worden**, omdat die niet van toepassing zouden zijn wanneer naar het oordeel van individuele scribenten de belijdenis van de kerk in het geding zou zijn.

Op deze wijze wordt de verwarring in de hand gewerkt.

Want er bestaat ook binnen de kerken van Hoogeveen geen overeenstemming over de zaken die in geding zijn.

In het nummer van de Reformatie, waarin ik de citaten uit het artikel van ds Van Dijk aantrof, is J.D.(ouma) in gesprek met ds Goedhart o.a. over de vraag of er in Nederland voor iemand **buiten de vrijgemaakte gereformeerde kerk zaligheid is**.

Volgens J.D. zal er nauwelijks iemand gevonden worden die de conclusie aandurft dat er buiten de vrijgemaakte kerken geen behoud is, **nauwelijks**, want er is een briefschrijver die de „ijzingwekkende conclusie trekt dat alle synodalen en hervormden zolang zij zich niet vrijmaken geen deel hebben aan Christus”.

Het spijt mij voor J.D. maar deze briefschrijver is helemaal in de geest van de synoden van Amersfoort en Hoogeveen.

In wat J.D. schrijft over de woorden dat buiten de kerk geen zaligheid is kan ik mezelf goed vinden. In ons blad schreef ik meerdere malen in deze geest. Daarbij toonde ik aan dat dit **geen vlucht** in een „**onzichtbare kerk**” betekent en we geroepen zijn de schriftuurlijke **normen** voor de kerkvergadering te handhaven.

Maar waarom dan indertijd die felle veroordelingen toen wij in de O.B. er tegen opkwamen dat het „tot een confessionele aanlegenschap werd herleid dat de bedding van Christus' kerkvergaderende activiteit via de vrijgemaakte kerken loopt. **Zodanig**, dat wie in deze stroom wil meegenomen worden zich met de vrijgemaakte kerken heeft te verenigen”.

Nu zou ik kunnen zeggen: de éne binnenverbandse dominé is de andere niet en dit met meer voorbeelden kunnen staven.

Zo kunnen we elkaar de zwarte piet blijven toespelen, maar zou het niet beter zijn onze **verantwoordelijkheid voor elkaar** op te nemen en een weg te zoeken om gemeenschappelijke moeiten te overwinnen.

We zoeken immers geen capitulatie voor elkaars inzichten, maar een **gezamenlijke overgave aan Hem**, die ons kocht met zijn bloed en Die een scheiding onder geliefde broeders niet begeert.

Daarover heb ik nog iets te zeggen in onze eigen situatie, dat komt naar we hopen een volgende keer.

Amstelveen, 29.12.72

H. J. van der Kwast

EEN OPEN DEUR

De werkelijkheid

Het Evangelie, dat „een kracht Gods is tot behoud voor een ieder die gelooft” (Rom. 1 : 16a) is een deur om door binnen te gaan. Wij zijn die deur niet!

„Ik ben de deur” (Joh. 10 : 9).

Zo kan deze deur ook alleen geopend worden met een sleutel. Maar wij zijn die sleutel niet; ook bezitten we die niet! Hij is het „Die de sleutel Davids heeft, Die opent en niemand zal sluiten en Hij sluit en niemand opent”. (Openb. 3 : 7).

Wat ik zo neerschrijf is heel werkelijk, eenvoudig en duidelijk voor de gelovigen. Maar het is precies dat, wat we elke dag opnieuw moeten inzien en beseffen. Want van nature zijn we niet anders dan de ongelovigen.

Deze hebben zichzelf een „evangelie” gemaakt, waarmee ze richting geven aan hun leven en hun gedrag regelen. De vleeselijke mens heeft altijd gepretendeerd een deur te bezitten, waardoor hij kan binnengaan en zich bevrijden van zijn droevige menselijke staat, van zijn algehele verdorvenheid. De wijsheid der wereld heeft altijd beweerd de sleutel tot het geluksparadijs te bezitten.

Maar, wat zegt de HERE? „Verderven zal Ik de wijsheid der wijzen, en het verstand der verstandigen zal Ik verdoen”. (1 Cor. 1 : 19).

Plannen en uitzending

Het opschrift boven dit stuk ontleende ik aan 1 Cor. 16 : 9a. Ze vormen deel van de zendingsplannen die de apostel daar meedeelde. De reden echter, waarom Paulus nog te Epheze bleef, was niet omdat hij een deur geopend had, maar omdat „mij een grote en machtige deur geopend is”. Daarmede erkende hij de leiding van de Here in de plannen van zijn ambtsbediening.

Het is iets meer dan twee jaar geleden, dat de Vrijgemaakte Gereformeerde Kerk van Rijswijk-Z.H. mij, net als eens de gemeente van Antiochië Paulus en Barnabas, uitzond (Hand. 13 : 1-3). Ik herinner me dat vele van de broeders en zusters afscheid namen met dit vaarwel: „dat de HERE je een grote en machtige deur opene temidden van je landgenoten.”

Goede berichten

En nu zal ik verhalen.

Na veel aanbellen bij deur na deur; na veel contacten te hebben gelegd, na heel veel christelijke lectuur te hebben verspreid... kwam er een dag, eind september 1972, dat iemand me opbelde. Die me belde was de vader van een gezin. Deze had verschillende malen het evangelische radioprogramma gehoord van „La Hora de la Reforma” (het uur van de reformatie) en had aan het opgeven adres geschreven om nadere inlichtingen. Hij had mijn antwoord ontvangen op zijn brief. En nu belde hij me op, mede uit naam van zijn vrouw, of ik hen wilde bezoeken.

En dit deed ik. De eerste maal op zondag 1 oktober en sindsdien zijn we elke zondag samengekomen, nu eens in hun huis, dan weer in het onze.

Het zijn samenkomsten van gebed en Bijbelstudie. De belangstelling van dit gezin om het Evangelie te leren kennen is opmerkelijk. Laten we er nu aan denken: „Ik ben de deur”; en laten we ook bedenken dat Hij zegt: „en wie klopt dien zal opgedaan worden” (Matth. 7 : 8a). Dat we toch leven in geloof aan de beloften van de Goede Herder.

Uit hun levensgeschiedenis

Dit jonge gezin stamt uit rooms-katholieke kring. In de roomse kerk werd hun huwelijk gesloten. Ze hebben 2 dochttertjes van 6 en 8 jaar oud.

Zeven jaar na hun huwelijk werden ze lid van de sekte der Zevendedags-Adventisten en ze zijn dat een jaar lang geweest. De vader ontving een diploma voor Bijbelkennis. Later kwamen er moeilijkheden met de voorgangers van deze sekte over sabbatsrust, de tienden en de toepassing van de natuurgeneeskunde.

Door onderzoek van Gods Woord begonnen man en vrouw de misvattingen te ontdekken waarin ze leefden en zo braken ze met dit alles. Toen kwam er een moeilijke tijd voor hun godsdienstig leven. Gedurende een half jaar bezochten ze verschillende evangelische kerken in Barcelona, en spraken met de betrokken predikanten. Maar hun kijk verhelderde niet. Waar wilde de Here hen heenleiden?

Hun gebed, zoals ze mij vertelden, was een dagelijks de Here smeken om hen te leiden tot de gemeente van Jezus Christus.

Toen het evangelisch programma van „La Hora de la Reforma” in de ether kwam luisterden ze elke week. Toen besloten ze zich met het adres, in dit programma opgegeven, in verbinding te stellen. Zo kwam hun brief, toen mijn antwoord, en volgde al wat ik hier boven vertelde.

Een plan in uitvoering en met perspectieven

Onze zondagse bijeenkomsten vinden plaats of ten huize van dit gezin of in ons huis. Maruja, mijn vrouw, heeft zich belast met de Bijbellessen aan de twee dochttertjes van dit gezin en aan onze kinderen.

Daarop heb ik ook anderen uitgenodigd met wie ik al contacten onderhield. Twee dames gaven daaraan reeds enige malen gevolg en hebben zich bij ons gevoegd en willen graag blijven komen.

Door al deze dingen meen ik, met de apostel, te mogen zeggen: naar het zich laat aanzien „is mij een grote en machtige deur geopend” (1 Cor. 16 : 9a).

Vermaningen en groeten

Iets verder lezen we: „Weest waakzaam, staat in het geloof” (vs 13). Zelf wil ik deze vermaning van de apostel ter harte nemen en ook u moge die aanvaarden. Telkens weer.

En niet minder belangrijk en praktisch is ook wat we in het volgende lezen:

„Laat alles bij u in liefde toegegaan” (vs 14). Deze woorden aan het slot van deze brief, zijn als een weerklank van die, welke we beluisteren in hoofdstuk 13. En ik weet me daarmee door de apostel herinnerd aan wat het geloof in Jezus Christus van mij, van ons allen vordert.

Wanneer hij aan de Filippenzen schrijft, zegt hij: „Indien er dan enig beroep op u gedaan mag worden in Christus, indien er enige bemoediging is der liefde, indien er enige gemeenschap is des geestes, indien er enige ontferming en barmhartigheid is, maakt dan mijn blijdschap volkomen door eengezind te zijn, één in liefdebetoon, één van ziel, één in streven, zonder zelfzucht of ijdel eerbejeg; doch in ootmoedigheid achte de een den ander uitnemender dan zichzelf; en ieder lette niet slechts op zijn eigen belang, maar ieder lette ook op dat van anderen.

Laat die gezindheid bij u zijn, welke ook in Christus Jezus was” (Filip. 2 : 1-5).

Nog eens, laten we bedenken, dat Hij ons gezegd heeft: „Ik ben de deur” en dat alleen Hij het is „Die de sleutel Davids heeft, Die opent en niemand zal sluiten en Hij sluit en niemand opent.

Broeders en zusters van de zusterkerken in Nederland „u groeten al de broeders” (1 Cor. 16 : 20) uit Calle Calabria 166, Barcelona, Spanje, tezamen met allen, die evenals wij, zich scharen rond het Woord van God, het Evangelie, „dat een kracht Gods tot zaligheid is”.

„Maran-ata! De genade van de Heer Jezus Christus zij met u. Mijn liefde is met u allen in Christus Jezus”. Amen.

Juan T. Sanz

Barcelona, december 1972

Reisimpressie Kampen-Barcelona v.v.

18-25 november 1972

BARCELONA — stad van twee en een half miljoen inwoners.

't Is een merkwaardig gevoel tussen al die mensen op een vliegveld een vroegere buurman te ontwaren van de Burgwal 25: Juan Sanz.

In 1967 ontmoetten we elkaar voor het eerst, in Kampen, in een oud herenhuis — zij een beetje ontredder in het Nederlandse klimaat en de Nederlandse samenleving, maar vol geloofsvertrouwen, dat haar niet zou verlaten — en vol blijdschap over „het nieuwe geloof” in Jezus Christus hun enige Zaligmaker, zonder werken van de wet.

In de loop der jaren leerden we elkaar steeds beter kennen en beseften iets van de moeite die ze hadden in Spanje, moeite in de R.K. Kerk, moeite met hun families.

Maar altijd vol geloofsvertrouwen, vol geloofsblijdschap.

We hebben mogen meeleven met zijn studie, met het groeien van hun gezin: Mirjam in Kampen geboren, Juanito in Velp.

We leefden mee met hun verlangen terug te keren naar Spanje om het evangelie te vertellen aan hun lotgenoten.

BARCELONA — stad van twee en een half miljoen inwoners.

Daar staan we dan met z'n beiden. De stad is groot, 't verkeer erg druk. Veilig brengt Juan ons naar Calabria 166. Daar wachten Maruja, Mirjam, Juanito en Anuska ons op. Het weerzien is dat van vrienden, alles is heel gauw vertrouwd.

De flat is gezellig. De kinderen spreken uitsluitend Spaans, maar met Juan en Maruja praten we op de oude voet voort: Zij onder elkaar 't liefst Spaans, en met ons in het Nederlands, alhoewel ze wat moeten zoeken naar woorden en zinsconstructies. Het is goed een oude vriendschap te vernieuwen.

Ze zijn weinig veranderd, alleen hebben ze meer zelfvertrouwen. En bewegen ze zich wat gemakkelijker. Komt dit door de taal, of is het vooral het weten dat dit de plaats is, waar de Heere ze roept. Want dat proef je onmiddellijk: hier is een man, die zijn leven wil stellen in dienst van zijn Heiland.

De studeerkamer staat vol evangelisatie lektuur, bijbels — wel veertig vertalingen van de Ned. Geloofsbelijdenis, etc.

Al gauw horen we hoe blij Juan is, met de contacten, die hij nu kon leggen met twee vrouwen en met één Spaans gezin.

Zondagavond mogen we een bijbelstudiekring meemaken, thuis bij dat gezin — de familie Mecchias, het gaat deze avond over het woord uit de bijbel: „Evangelie”.

Er wordt gestudeerd en gepraat. Je krijgt het gevoel en zegt dit ook: „Waar twee of drie vergaderd zijn in Mijn Naam, daar ben IK in hun midden”. Er wordt gebeden voor de Spaanse gelovigen, voor ons gezin, voor de Nederlandse kerken!

„Is dit (dit gezin) de deur die de Heere voor ons gaat openen”, vraagt Juan ons. De kinderen van de familie Mecchias en die van Juan en Maruja krijgen catechisatie-onderwijs van Maruja.

Zondagmorgen wonen we een kerkdienst bij in de kerk van ds Francisco (Paco) Navarrete. Deze dominee komt niet in verband met een accuut sterfgeval in de gemeente.

Op verzoek van de organist preekt Juan nu, spontaan over Romeinen 12 : 1 en 2, een Schriftgedeelte, dat hij o.a. met de familie Mecchias, de vorige week had bestudeerd. Indrukwekkende kerkdienst — niet door het sombere gebouwtje, niet door het aantal — 17 kerkgangers, niet door de preek, die we niet konden verstaan, maar omdat je je verbonden weet door het geloof. De wapenrusting van het geloof (afscheidspraak in Kampen) is hier ook een gave van God.

In de loop van de week zien we iets van de omgeving van Barcelona: Pueblo Espagnol, Mt.Serrat, Tibidabo, de Middellandse zee enz. Impresionante! Het land is mooi. Tijdens de tochten praten we veel over Nederland, over de kerk, over de Spaanse gelovigen, over de kinderen en over de R.K. Kerk. 's Morgens en 's avonds gaan we vaak mee de kinderen brengen of halen, die in een andere wijk van de stad naar school gaan. Een half uur heen, een half uur terug. Twee maal per dag, om je kinderen Christelijk onderwijs te kunnen laten geven!

En dat in dit afschuwelijke drukke verkeer, waar ieder inhaalt waar hem goeddukt. Je ziet geen één auto zonder deuk! En dan de school zelf: een klein afgedankt pension, waarin 205 kinderen les krijgen.

Klaslokalen zo groot als een keuken, waarin 25 kinderen zitten samen gepropt. Onvoorstelbaar! Je schaamt je als je aan de Nederlandse situatie denkt.

En hier wordt alles zelf betaald! Tot f 200,— per maand per kind.

Geld voor uitbreiding van de enige protestantse school in Barcelona is er niet. Het hoofd van de school zegt wat verdrietig:

„Het gaat ons allemaal zo, als je eigen bord vol is, dat van je buurman leeg, is het verleidelijk je meewaren uit te spreken, en voorts je volle bord smakelijk leeg te eten.”

's Avonds ontmoeten we kennissen, andere protestantse dominees, ds Cerni en ds Navarrete. Ook een ex-priester, die in moeite zit. We mogen meeleven met de brieven die hij krijgt n.a.v. de protestantse radio-uitzendingen. We horen van hoop en zegen.

Barcelona —

stad van twee en een half miljoen inwoners

Een week is gauw voorbij. In 't vliegtuig, de trein in en alles gaat weer op de oude voet voort. Toch beklemmen ons een groot aantal dingen, die nu voor ons sprekend zijn geworden. De geloofsblijheid en de geloofsmoed hebben we bewonderd. De vraag waarom er zo weinig in onze kerken gebeden wordt voor de Spaanse broederschap. Toen Juan uit Kampen vertrok zei hij, zich te voelen als Paulus, die door de broeders gezegend werd.

Maar houdt dit zegenen dezelfde dag weer op, of was het een vraag om voor hem te blijven bidden? Van dit bidden verwacht Juan alles. Er ligt daar veel te wachten, maar de Heere zal een geopende deur geven op het gebed.

Barcelona 1972: Impresionante!

Dokter en Mevrouw Bergsma

VIERHOUTEN — D. W. L. MILO

OOK LEES-DIENST IS ERE-DIENST

Vandaag vindt u eens geen artikel van mij. Vandaag mag een ander u de waarheid zeggen. Ik trof het volgende in een onverdacht blad, daarin overgenomen uit een ongedachte hoek. En de waarheid, zowel als de oorspronkelijke zeggings, leken mij zo belangrijk dat u — van welke staat of kwaliteit u ook zijn moge — dit maar eens ter harte moest nemen. Hier volgt dus een artikel van vreemde hand.

—o—

Onder een „leesdienst” verstaan wij een samenkomst van de gemeente, waarin de bediening van het Woord niet kan worden waargenomen door een predikant — en waarin dientengevolge ook geen bediening van de sacramenten kan plaats vinden.

In plaats van een door een predikant uitgesproken preek van eigen makelij wordt de inhoud van het Woord van God in zo'n geval gebracht door middel van het voorlezen van een gedrukte preek van een in het kerkverband erkende predikant. En deze voorlezing geschiedt in de regel door een ouderling.

Of vanwege deze bijzonderheid de gehele samenkomst de naam „leesdienst” moet dragen, valt ernstig te betwijfelen. Mijns inziens is hier enige reformatie van ons spraakgebruik niet overbodig.

Want er gebeurt nog wel wat meer dan alleen „lezen”. Er wordt gebeden, gezongen en beleden. En ook de Heere doet door de Heilige Geest zijn werk aan de gemeente, in de verkondiging van zijn beloften en geboden.

Al deze rijke zaken kunnen wij niet afdoen met te zeggen: volgende week is er leesdienst.

Nu is meer dan eens de vraag gesteld: of een ouderling gerechtigd is, het woordeke „u” te gebruiken in de groet aan het begin — en de zegen aan het slot van de dienst. Mag hij zeggen: „genade en vrede zij u” — en „de Heere zegene en behoede u”?

Voor het besef van zeer velen (gemeenteleden en ouderlingen) zou dat een aanmatigend optreden zijn van een ouderling, tijdens een „leesdienst”. Een predikant mag ambtelijk namens Christus de gemeente groeten; bijvoorbeeld met de woorden uit Openb. 1:4-6; maar dit valt buiten de bevoegdheid van de voorganger-ouderling.

Persoonlijk geloven wij hiervan niets.

Wij zijn integendeel van mening, dat wij ons hier schuldig maken aan een geenszins noodzakelijke verarming van het samenzijn van Christus' gemeente, bij ontstentenis van een predikant.

Want wat doen wij eigenlijk, wanneer wij het „genade zij u” ombouwen tot „genade zij óns”?

Dan maken wij van de zegengroet een gebed. Christus groet (dan) niet, door de mond van de voorganger, zijn gemeente; maar de gemeente bidt, door de mond van de voorganger, tot God en Christus.

Maar wij vragen: is Christus door zijn Geest dan niet present in een zogenaamde leesdienst? Is dat samenzijn dan niét een gemeenschapsoefening met Christus? Wordt een kerkdienst een zaak-onder-ons, zodra de predikant niet aanwezig kan zijn?

Waarom mag een dienstdoend ouderling aan het begin van de dienst niet de gemeente aanspreken („genade zij u”) en een paar minuten later wél „gij” zeggen, in het kader van de voorlezing der Tien Geboden? Waarom mag hij wél Ex. 20:1-17 letterlijk voorlezen en niet Numeri 6:24-26 of 2 Cor. 13:13 of Onenb. 1:4-6?

Een predikant heeft, tijdens de ontmoeting tussen de Heere en zijn volk, zijn eigen plichten en rechten; en hij is daartoe geroepen en gemachtigd. Die machtiging en die roeping heeft hij niet ontvangen van de Hogeschool, waaraan hij — in onderscheiding van andere ambtsdragers — zijn candidaatsexamen met goed resultaat heeft afgelegd; maar die roeping en machtiging ontving hij van de kerkeraad. Het eigen karakter van de rechten en plichten van de predikant blijkt in het onderdeel van de bediening van het Woord en van de sacramenten.

Maar wanneer diezelfde kerkeraad een ouderling machtigt, en opdracht verleent om voorganger in de eredienst te zijn, verandert er terzake van die bediening van het Woord metterdaad iets (en terzake van de bediening van de sacramenten zeer veel), maar overigens is en blijft die eredienst een zaak van ontmoeting tussen de Heere en zijn volk. Dat blijkt ook hieruit: dat de voorganger-ouderling zélf de woorden van gebed en voorbede en dankzegging mag kiezen.

Wanneer wij dit alles bijeenvoegen en in deze zin overwegen, kan het ons niet duidelijk worden waarom een ouderling verplicht zou zijn het „u” in de daareven genoemde woorden van God te veranderen in „ons”.

Zoals het ons ook niet duidelijk kan worden, waarom in gemeenten, die langdurig „vacant” zijn ten aanzien van de predikantsarbeid, en in verre streken of grote afzondering leven (kerken in kolonies of emigratiegebieden of in oorlogssituaties) het onmogelijk zou zijn: ambtsdragers te bevestigen, openbare belijdenis af te leggen en huwelijken kerkelijk te bevestigen.

—o—

Tot zover dit gevonden artikel. Van wie? Van niemand minder dan van dr C. Trimp. In welk blad oorspronkelijk geschreven? In „De Reformatie”, ons nog wel bekend van vroeger jaren. Door wie met instemming overgenomen? Door ds B. Telder in het kerkblad van Breda. En deze laatste schreef er boven: „Terecht”.

De visie, die de laatste tijd meermalen in deze kolommen is aangetroffen, wordt dus ook door dr Trimp, zich bevindende binnen het oude verband der vrijgemaakte kerken, gedeeld. Dat doet me genoegen. En een deel van dat genoegen bestaat in het plaatsen van drie kanttekeningen.

Eerst over die preek. Dr Trimp stelt dat de voorgelezen preek van de hand „van een door het kerkverband erkende predikant” moet zijn. Of hij dat zelf zo vindt, dan wel of hij hiermee het standpunt van de aangesprokene weergeeft, is niet geheel helder. Voor

ons, die buiten dat kerkverband zijn gestoten, geldt deze definitie natuurlijk sowieso niet meer. Blijft de vraag: of een voorgedragen preek bepaaldelijk van een „erkende predikant” moet zijn. Ik heb van mijn leven zo'n 1200 preken verslagen in een kerkblaadje; dat wil zeggen: ze naar vorm en inhoud nauwkeurig gevolgd. Daar was een groot aantal uitnemende preken bij. Daar was een aantal waardeloze preken bij; sorry om het te zeggen. Afgedacht van het feit, dat een predikant vandaag „erkend” kan zijn en morgen niet — spitst de kwestie zich toe op de vraag: moet een preek bepaaldelijk van een predikant afkomstig wezen om goed te zijn? Is de woordverkondiging per monopolie in handen van afgestudeerde theologische kandidaten gesteld?

We hoeven maar even de Handelingen in te zien, om te weten dat godvruchtige vissers evengoed Gods beloften en vermaningen kunnen doorgeven als intellectuelen. En we hoeven de „predikbeurten” in onze kerkblaadjes maar in te zien om te weten, dat meer dan eens broeders — geen predikanten — voorgaan in de kerkelijke samenkomsten; hetzij met preken van predikanten, hetzij met de vruchten van eigen Schriftonderzoek. Hoe dichter een gemeente bij het Evangelie leeft, des te meer vrijheid ontvangt zij. Slechts een kerkverband zou haar deze vrijheid willen beknibbelen.

Het zal niemand verbazen wanneer ik pleit voor het instituut van de leke-preker. Niet omdat mijn preken zo goed zijn — maar omdat ik broeders ken, die uitnemend het Woord bedienen zonder nochtans predikant te zijn. En omdat onze kerken te weinig predikanten bezitten. En omdat die predikanten al te zwaar zijn belast. En omdat een preek, waar een maand studie aan vooraf kon gaan, waarschijnlijk meer inhoud heeft dan een, die na zesdaagse vlijt in tweevoud ter wereld moest worden gebracht: „als een ontijdige geboorte”, om met Paulus en met Petrus Dathenus te spreken.

Dan over die sacramenten. Het is weer niet helemaal duidelijk, of dr Trimp de sacramentsbediening aan predikanten voorbehoudt — dan wel of hij hier het standpunt van anderen weergeeft. Een van zijn collega's, nog steeds binnen het oude kerkverband besloten, werd dringend verzocht een aanstaande zondag bij ons voor te gaan, aangezien wij een avondmaalsviering op het program hadden staan en bij verhindering van een andere predikant in nood zouden raken. Zijn antwoord was: hebben jullie dan geen ouderling, die het avondmaal kan uitreiken?

Die vraag was meer dan een grap. Die vraag had de rijke inhoud: leven ook jullie dan nog in de waan, dat alleen de priesterstand gerechtigd is, sacramenten te bedienen? En denk eens na. Wat is meer: het Woord van de sprekende God — of het sacrament, dat dit Woord illustreert? Het Woord zegt wel iets over het sacrament — het sacrament zegt niets over het Woord. Het Woord staat boven het sacrament. Zonder het sacrament kunnen wij leven; zonder het Woord gaan wij dood. Dan volgt de conclusie: wie het Woord mogen bedienen mogen zéker het sacrament uitreiken. Niet de „wijding” van de „priesterstand” maakt water, brood en wijn tot „genademiddelen”. Maar de Heer der kerk, die ons opdraagt: doet dat tot Mijn gedachtenis, geeft inhoud aan deze gebruiken. Ziedaar water, sprak eens een bekeerling, wat verhindert mij gedoopt te worden? De aanwezigheid van het middel was voldoende. Daar is geen uitzonderingstoestand voor nodig. Waar hebben we nog kolonies? Waarom ondoordringbare gebieden of oorlogssituaties? Gods opdracht lijkt voldoende.

Tenslotte over die zegen. Terecht zegt dr Trimp duidelijk, dat elke gemachtigde ouderling die zegen moet uitspreken. Het misera-bele gebruik, om Gods zegen in een gebedje om te zetten, is weer van predikanten afkomstig; en die hebben waarschijnlijk het oude roomse zuurdeeg niet genoeg uitgebannen. Wat drommel, zou een predikant zich die zegen wel mogen aanmatigen en een ouderling niet? Die zegen ligt niet verankerd in de aanmatigende kwaliteit van de spreker — maar in de zegenenden God!

MARC DE KLIJN — AMSTERDAM

Tussen geloof en skepsis

(II)

Mijn twijfel aan Bürki's interpretatie van Petter Moens geloof, of bekering als men het zo wil noemen, berust op zijn aanname dat Moen's gebed is verhoord en dat hij een werkelijke Christus-ontmoeting heeft ervaren. (het visioen!) Bürki stelt dat de nieuwe mens IS geboren en het begin van de weg van het geloof hem IS gegeven. (pag. 72)

Externe factoren zijn het z.i. die Petter Moens geloofsleven in de weg bleven staan (Moens leven tot dusverre, gebrek aan medemenselijke hulp, tijdnood). Ondanks het feit dat Moen afziet van zijn „ziels-mikroskopie” en zijn aandacht richt op zijn medegevangenen, hecht Bürki zeer veel waarde aan de innerlijke omvorming die zich intussen in Moens zieleven zou ontpoppen en waarvan hij verwacht dat zij eenmaal openlijk aan het daglicht zal treden.

Op grond van een aantal dagboekcitataten wil ik mijn vermoeden staven dat dit optimisme ongegrond is, en dat Bürki m.i. bewust enige onthullende dagboekcitataten weglaat.

Om het proces enigszins na te kunnen gaan moeten wij aanknopen bij het einde van Petter Moen's eenzame opsluiting (de derde fase). Op de 78e dag geeft Moen een oordeel over zijn gekoesterde religieuze verlangen naar levensheiliging en genade. Hij schrijft:

„Het religieuze verlangen werkt geheel als een wensmechanisme.

Gedurende ogenblikken als nu — als ik heel zakelijk denk en er geen krachtig gevoel in het spel is — liggen de conclusies over mijn zelfwaarneming kant en klaar — nuchter — zonder illusies en overtuigend. Alles komt mij rechtlijnig en wetmatig voor, begrijpelijk, zelfs als het nog niet begrepen is.

Een proces als „bekering” b.v. heeft zijn wetten. In zekere omstandigheden kan zij plaats vinden — moeillijk te definiëren voor het algemene geval maar — geloof ik — gemakkelijk als causa generis in het individuele geval te begrijpen. Als ik dan vraag: Ben ik zelf rijp voor zo'n proces? Dan... Wel! ik merk dat mijn hand weigert er aan mee te werken na het A der logica ook het B te zeggen. Dat is een teken — dat is ook een antwoord. Maar het B der logica is: nee — op orthodox religieuze basis zal Petter Moen niet „bekeerd” kunnen worden. Hij kan geen weg vinden die ratio en credo verenigt...

Gevangene nr. 5842 is daar bedroefd over — Hamlets schaduw valt weer over het toneel. „Irh nahet euch wieder schwankende Gestalten...”

Vier weken later ziet Petter Moen weemoedig terug op zijn eenzame opsluiting. Hij beschrijft deze belevens als dagen vervuld van een intense crisisstemming. Zo is zijn conclusie op de 106e dag:

„Ik zal nooit de lange dagen vergeten toen de eenzaamheid, de angst en de onrust voor de toekomst en de zorg over vrouw en vrienden me er toe dreven het nog éénmaal met de wijsheid der vaderen te proberen. Met een droeve zucht moet ik constateren dat deze poging een negatief resultaat heeft opgeleverd. Ik vond nergens een steunpunt voor het geloof of de overtuiging dat er iets goddelijks tot of in mij sprak. Ik vond wel de WENS daartoe, maar die wens is zeer ge-

In mijn vorige artikel (vgl. „Opbouw” 29 september 1972, pag. 200-202) waarin Bürki's analyse van Petter Moens dagboek ter sprake kwam, heb ik inleidend opgemerkt dat het leerzaam zou zijn om aan de hand van het originele dagboek Bürki's keuze der citaten en zijn interpretatie te toetsen.

Door een voetnoot van Bürki op pag. 15 was ik in ieder geval op de hoogte van het bestaan van een Duitse en Engelse vertaling. Maar deze vertalingen bleken uitverkocht, niet meer leverbaar te zijn en er bestonden klaarblijkelijk geen plannen voor een herdruk.

Navraag bij verschillende bibliotheken en antiquariaten hadden evenmin resultaat en zo verscheen het artikel in „Opbouw” met een aantal gefundeerde maar onopgehelderde twijfels omtrent Bürki's visie. De laatste mogelijkheid bleek het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie te zijn, die niet alleen de Engelse vertaling, maar ook de in 1952 bij uitgeverij Daamen, 's-Gravenhage verschenen Nederlandse editie van het dagboek bleek te bezitten... „Uit de diepte heb ik geroepen”. J. Stellingwerff had als inleider van „Tussen geloof en skepsis” ons deze informatie niet mogen verzwijgen.

makkelijk uit de drift tot zelfbehoud en egoïsme te verklaren. Ik kan tot geen enkel ander resultaat komen dan dat mijn volkomen oprechte poging mij weer terugvoerde tot het standpunt dat ik al twintig jaar heb ingenomen: Er bestaat geen waarheid buiten de mens. ALLES vindt zijn oorsprong in de mens zelf en dit geldt ook alle gedachten en gevoelens omtrent „God”.

Uit het volgende dagboekcitaat blijkt duidelijk waarom Petter Moen niet meer over de toestand aan het „innerlijk front” wil schrijven. Deze motivering wordt door Bürki overigens niet genoemd. Aldus de 113e dag:

„Tot nader order moet ik alle innerlijke vraagstukken in dit teken laten blijven staan: De grondstemming is: Het kan niet „verdommen” hoe het met me gaat. Voor mij is er geen „verlossing”. Ik zal altijd door het leven moeten gaan met die spleen die als een steen op mij drukt en mij in al mijn handelen en voornemens beïnvloedt en remt — en met de dood als de enige werkelijke geliefde.

Daarom wil ik niet meer over de positie van „het innerlijk front” schrijven. Maar TOCH reserveer ik ruimte voor „de uiterste nood” — en een microscopisch kleine hoop op „guidance”. Amen.

Petter Moen spreekt over een soort stilte die gevallen is in zijn binnenkamer, zonder dat er evenwel orde op zaken is gesteld. Door de uiterlijke omstandigheden (de tegenwoordigheid van gezelschap) lijkt het alsof de innerlijke crisis die ieder moment weer zou kunnen uitbarsten wordt opgeschort. Werkelijke rust vindt Petter Moen niet en op de 122e dag stemt het hem verdrietig dat er geen „verlossing” is.

Hij blijft bezig met het probleem uit de tijd van zijn eenzame opsluiting maar iedere poging om een theologisch plan in zijn lot te ontdekken wordt door de ratio als een gevaarlijke aanslag afgeweerd.

Bürki vermeldt de aanvallen van „Hamletisme” die Petter Moen te verduren heeft en zijn verweer daartegen nml. iedere gedachte aan zijn lot te verdringen. Deze toestand resulteert uiteindelijk in een definitieve stellingname die hij op de 175e dag en nog uitvoeriger op de 189e dag neerschrijft. Het zijn m.i. deze passages die Bürki heeft weggelaten. Het „antwoord” dat Moen op zijn innerlijke problemen geeft is zo sterk vanuit zijn individuele situatie gedacht dat iedere ingreep van buitenaf — de genade Gods niet uitgesloten — hierop wel moet afketsen.

„Voor mij is de tijd in eenzame opsluiting een grote belevens geweest. Het was een religieuze ervaring — eindelijk! Zij leerde mij in de allereerste plaats dat „het religieuze” UITSLUITEND emotioneel is.

Het is noch een kwestie van het denken noch van de wil. Het is GEVOEL — dat uit behoefte wordt geschapen.

Opvoeding en traditie leggen zekere vormen van geloof kant en klaar voor ons neer en die worden dan op grond van de emotionele waarde die eraan inhaerent is aanvaard... De behoefte aan „verlossing” wordt door angst en lijden geschapen en heeft de volkomen aardse verlossing voor ogen.

In de nood — in handen van de vijand

duikt de gedachte aan een „hogere macht” dan die van de vijand op met een kracht en een vanzelfsprekendheid die uit de drift tot zelfbehoud en de wil om zich te verdedigen voortspuit. Deze door de natuur gegeven elementen voor een religieuze mentaliteit worden „gerationaliseerd” in een stelsel van theologie-wijsheid over „God” of de „goden”. Deze rationalisatie wordt met alle logica waar het individu of zijn milieu over beschikt doorgevoerd.

Zij vertegenwoordigen een tijd lang geheel de geldende geestelijke ervaringen van het dan levende geslacht. Die tijd is wat de orthodox christelijke theologie betreft allang voorbij. Die kon in 's mensen gemoed zegenieren toen hij nog niet de magische cirkel van de wensdroom had verbroken. Die is nu verbroken. MET MIJN VERSTAND heb ik dat al EERDER geweten. Nu is de zaak ook duidelijk een „aangelegenheid des harten”.

Intellectueel en emotioneel is aan de kwestie — dit religieuze vraagstuk — de volgende „oplossing” of antwoord gegeven: Degeen die zoekt vindt zichzelf. Hij vindt zijn eigen angst — zijn hulpeloosheid in de macht van de vijand en zijn „himmelstrebende” wens naar verlossing uit de angst en de dood en het lijden.

Degeen die mij (hem) van deze „boze machten” kan verlossen is waarlijk „god”. Degeen die deze mijn gedachten en gevoelens kan mortificeren is waarlijk ook een grootmacht.”

Op de 189e dag schrijft Petter Moen:

„Bijzonder vaak keer ik in gedachten terug naar de tijd van mijn eenzame opsluiting en het Victoria Terras (de plaats waar Petter Moen gefolterd werd). Ik gedenk dan met een onbeschrijflijke weemoed de angst en het lijden en de tranen en de haast uitzinnige vastbeslotenheid om een geestelijke wedergeboorte te bereiken.

Van deze wedergeboorte — of als men wil — van deze bekering — droomde ik en ik verlangde ernaar als naar de grote hernieuwing van krachten die mij zowel naar geest als naar lichaam groei en welzijn zouden moeten brengen. „Nu of nooit” zei ik en BAD ik. De „honderdduizend” glipte me uit de vingers. Wat op die spanning volgde is ontstellend banaal en deprimerend. Ik zeg tot mezelf: „Je hebt een fiasco geleden”. Wat ik hiermee bedoel wil waarschijnlijk zeggen dat ik teleurgesteld ben. Die teleurstelling geldt allereerst mijzelf en mijn eigenschappen en vermogens. Je kunt geen goud branden uit slakken. Alles eindigt met die oude „menselijke” gemeenplaats — „je moet je er maar doorslaan zo goed als je kunt”. Wat duivel! Geef mij maar een echt Strindbergs inferno!”

Als een soort bewijs van zijn eigen intelligentie brengt Petter Moen naar voren dat een bewering over Gods existentie noch te bewijzen noch te logenstraffen is. De bewering van de gelovige dat God hem troost en helpt kan niet geloofend worden. (190e dag)

Ondertussen is duidelijk geworden dat God voor Petter Moen NIET bestaat en dat hij het religieuze als wensdroom van menselijke makelij opvat.

Ik kan het niet anders zien dan dat Petter Moen op een niet-gelovige wijze getracht heeft de goddelijke genade als middel te be-

machtigen om een fysieke en geestelijke wedergeboorte te bewerkstelligen. Talloze malen vinden wij uitspraken of indicaties dat deze wedergeboorte zou moeten plaatsvinden BUITEN het geloof om. Eens te meer lijkt mij bewezen dat het wederom Moens ijdelheid is die gekwetst naar voren komt, en dat hij als individu niet in staat is om deze nederlaag die hij heeft geleden op moreel-geestelijk niveau te verwerken. Onder dergelijke omstandigheden schijnt het me toe dat Petter Moen — ook indien hij in leven was gebleven — tamelijk onontvankelijk zou zijn gebleven voor menselijke toenadering juist op dit punt.

De menselijke toenadering juist wat het geloof betreft heeft Moen namelijk niet gezocht bij zijn medegevangenen. Zelfs in de tijd van de eenzame opsluiting wanneer hij wekelijks met de kapper — die een gelovig Christen is — wordt geconfronteerd is hij niet tot die geestelijke openheid in staat, die zijn leven in een „verlossend” perspectief had kunnen zetten.

Typierend is juist dat Moen steeds terugverlangt naar eenzaamheid, niet alleen omdat hij introvert van nature is, maar m.i. óók omdat de persoonlijke prestatie die Moen zichzelf blijkt te willen afdwingen verklaarbaar wordt door zijn piëtistische achtergrond!

Voordat ik op dit aspect van de zaak terugkom, wil ik met een enkel citaat weer geven hoe Petter Moen zich tot het probleem van deze eenzaamheid verhoudt. Zo schrijft hij b.v. op de 14e dag:

„Verscheidene malen heb ik gedacht dat ik toch het liefste alleen zit. Ik heb eenzaamheid nodig voor zelfonderzoek”...

Op de 23e dag schrijft hij na een verhoor dat zonder martelingen verliep:

„Heb ik dan nu mijn angst en mijn gebeden tot God vergeten? O nee — nu pas voel ik in volle omvang wat de vraag betekent: voert mijn weg tot God? Ik heb de eenzaamheid van de gevangenis nodig om me daarin te verdiepen.” Op de 54e dag schrijft hij:

„Ondanks alles ben ik blij in eenzame opsluiting te zitten, ik kan hier zonder schroom de stem van mijn hart volgen.”

(wordt vervolgd)

INGEZONDEN

Bij het laatste stukje van Redt Een Kind in „Opbouw” stond een verkeerd gironummer vermeld. Er stond 159933 en dit moet zijn 1599333.

Het vervelende is, dat we bang zijn dat we hierdoor heel wat minder zullen krijgen dan andere jaren, terwijl we het geld hard nodig hebben.

A. M. Rookmaaker-Huitker, secr. esse

Ruim huis,
met voor- en achtertuin,
te huur als

VAKANTIEWONING

in Dalfsen (Ov.)
van 30-6 tot 10-8
(slaapgelegenheid voor 7 pers.)
Omgeving zeer bosrijk, zwembad aanwezig (verw.).

Tel. 05293 - 1783.

STICHTING REFORMATISCHE BOEKEN

- Ds. G. Visee, **Verstaat Prof. Kuitert wat hij leest?** 3e druk. 3,50
- A. Keizer, **Creatie en Evolutie** (over het gelijknamige boek van Prof. Dr. J. Lever) 2,90
- Ds. J. C. Janse, **Tirannie van het evolutionisme** 3,50

Uitgegeven in samenwerking met en verkrijgbaar bij:

FIRMA

WESDIJK, LIEBEEK EN HOOIMEIER
Singel 55 - Barendrecht - Postbus 2
Giro 216828

In voorbereiding zijn:

- F. J. Kerkhof, **Bijbels wereldbeeld** 3,50
- A. Keizer, **Gods Woord levensboek voor deze tijd** 3,90

Drukkerij Steenbergen

BOEKWERKEN

PERIODIEKEN

HANDELSDRUKWERK

Slotlaan 220 - Zeist - Tel. 03404-12452

Stichting Bijzondere Leerstoelen voor Calvinistische Wijsbegeerte
Buro aktieteam:
p/a R. G. v. d. Haar, Amersfoort
Steven van der Hagenlaan 2.
Tel. 03490-15921

Wij zoeken in alle gemeenten/regio's van ons land iemand, die bereid is en de tijd heeft om tegen een goede

BIJVERDIENSTE

in haar/zijn vrije tijd (avonden en zaterdagen), voornamelijk telefonisch, op te treden als onze

PROMOTOR

bij een nationale wervingsactie voor begunstigers, welke aktie schriftelijk wordt voorbereid en ruime publicitaire ondersteuning krijgt.

Hoewel het ideeële doel voorop moet staan, stellen wij een zeer redelijke vergoeding in het vooruitzicht.

Aanmeldingen met opgave van uw telefoonnummer aan bovenstaand adres.

DE TOESTAND DER DODEN

door

H. W. den Haring

Ik ben de opstanding en het leven
Die in Mij gelooft zal leven.
Joh. 11 : 25

Comité tot verbreiding van de Waarheid der Schriften te Rotterdam.
Tel. (010) 652972. Rotterdam.
Giro 346974. Prijs f 3,25

Een eenvoudig meisje
ZOEKT KENNISMAKING
met een eenvoudige jongen.
In Z.-H.
Leeftijd omstreeks 20-22 jr.
Brieven onder nr. 261 bur. „Opbouw”,
Slotlaan 220, Zeist.

BESTEL NU

het in de reeks „DE VOORZEIDE LEER” verschenen nieuwe boek van

Ds. C. VONK, JOZUA

360 bladz. in fraaie stempelband met goudtitel f. 35,00
Bestellingen voor 1 april 1973 en gelijktijdige betaling nog voor f. 29,50

Thans leverbaar de delen:

Ds. C. Vonk:		In voorbereiding of ter perse:	
Inleiding - Genesis - Exodus	f 23,50	Ds. C. Vonk, Richteren	f 35,00 ^o)
Levitikus	f 31,00	Ds. F. v. Deursen,	
Numeri - Deuteronomium	f 36,50	Psalmen (I)	f 35,00 ^o)
Jozua	f 35,00 ^o)	Psalmen (II)	f 35,00 ^o)

^o) Bij vooruitbestelling en betaling f 29,50.

„... dat wij het een zegen vinden dat deze veelszins unieke Schriftverklaring in deze tijd verschijnen kan. Zij geeft geen stenen voor brood. Ongeloofstaal wordt vierkant weerstaan, zoals u bijv. lezen zult in de verklaring van het boek Jozua over de val van de muren van Jericho en over de zonnestilstand te Gibeon.”

„Deze boeken leren de Schrift verstaan, geven inzicht en doorzicht.”
(Stichting Steunfonds „De Voorzeide Leer”)

Volledige prospectus op aanvraag.

Firma Wesdijk, Liebeek en Hooijmeijer

SINGEL 55 — BARENDRECHT — GIRO 216828

Redactieleden

- Ds H. Amelink
- Ds G. Janssen
- Drs H. de Jong
- D. W. L. Milo
- Prof. C. Veenhof
- Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink,
Lekdijk 82 b,
Langerak (Z.-H.)
Tel. 0 1843 - 232

Secretaris-penningm.:

W. Kaper,
v. Lynden v. Sandenburglaan 16,
Utrecht.
Tel. 030-711450.

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie
Rotterdamse Rijweg
174, Rotterdam-8
Tel. 010 - 153535
Giro 40.49.45

Abonnementsprijs: f 20,— per jaar (bij vooruitbetaling)
Buitenland: Europa en zeepost f 30,— - Luchtpost f 50,—
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.